

SANKEGUIDE

Ishøjs VILDE haver

ISHØJ KOMMUNE

INTRO TIL SANKEGUIDE

At sanke frø fra vilde blomster kan være en berigende og meningsfuld måde at bringe naturens mangfoldighed tættere på – både i haven, altankassen eller i fælles grønne områder.

Ved at samle frø med omtanke kan du være med til at bevare og sprede hjemmehørende arter, styrke biodiversiteten og skabe levesteder for bier, sommerfugle og andre bestøvere. Det kræver hverken specialudstyr eller ekspertviden – kun nysgerrighed, respekt for naturen og lidt tålmodighed.

Denne guide giver dig en enkel og praktisk vejledning i, hvordan du bedst sanker frø fra vilde planter, og hvad du skal være opmærksom på undervejs. Den indeholder også eksempler på arter, du kan samle frø fra, illustreret med billeder og fakta om hver plante. Så tag en kurv under armen, og lad os gå på opdagelse i naturens frøunivers!

METODE TIL SANKNING

VIGTIG VIDEN OM INDSAMLING

Det er vigtigt, at man ikke indsamler frø fra fredede arter, som eks. orkideer, og heller ikke invasive arter som f.eks. mangebladet lupin, canadisk gyldenris og kæmpe bjørneklo.

SANK MED MÅDE

Lad altid tilstrækkeligt med frø blive tilbage, så planten kan sprede sig naturligt og dyrelivet får glæde af dem. En anbefaling er at holde sig til at indsamle frø fra hver femte frøstand for at bevare bestandens vitalitet.

FREMGANGSMÅDE I FELTEN

Når du er ude i naturen for at sanke frø, er det vigtigt at vælge det rette tidspunkt og de rette planter:

- Vælg en tør og solrig dag, hvor det ikke har regnet for nylig.
- Find store og sunde bestande af den ønskede planteart.
- Sank frø fra flere forskellige planter for at sikre genetisk variation.
- Undgå frø, der ligger på jorden – de kan være beskadigede eller angrebet af svamp.
- Pluk frøene direkte fra visne blomsterhoveder, hvor de sidder løst og er nemme at få fat i.

Efter indsamlingen

Når du har samlet frøene, er der nogle enkle trin, du kan følge for at sikre, at de holder sig godt:

- Start med en grovsortering, hvor du fjerner blade, stilke og andet plantemateriale.
- Hvis frøene først skal bruges senere, bør de tørres i en åben bakke eller kaffefilter i et lunt rum (ca. 18 °C) uden direkte sollys.
- Hvis frøstanden rasler, når du plukker den, er frøene allerede tørre og klar til brug.
- Opbevar frøene i poser af papir eller stof – undgå plast, da det kan give fugt og mug.
- Husk at mærke poserne med: planteart, dato, indsamlingssted

Almindelig knopurt

KNOPURT

Knopurt-slægten (*Centaurea*) rummer flere arter, i Ishøj kan man finde to hjemmehørende arter af knopurt: almindelig knopurt (*Centaurea jacea*) og stor knopurt (*Centaurea scabiosa*). De vokser typisk på åbne, solrige steder som enge, vejkanter, skrænter og tørre naturarealer.

Blomstring: Juli-september

Højde: 30-80 cm

Voksested: Almindelig havejord. Fugtighedsbevarende jord. Enge. Veldrænet lerjord. Sol-let skygge.

Biologi: Knopurt fungerer som både nektarkilde og værtsplante for en række insekter. Larverne fra sommerfugle som sekspletet køllesværmer og græsrandøje lever af bladene, mens voksne sommerfugle som dagpåfugleøje og nældens takvinge besøger blomsterne for nektar. Bier, svirrefluer og andre bestøvere tiltrækkes også i stort antal, hvilket gør knopurt til en nøgleplante i blomsterenge og insektvenlige haver. Frøene er vigtige for fugle og insekter

Såtips: Spirer efter 2-3 uger ved 15-20 grader. Planten blomstrer først året efter, men ved tidlig såning i august/september, kan man opnå blomstring allerede året efter.

Frøene nulres ud af knoppen og opbevares i en pose på køl, indtil de skal sås.

Almindelig kællingetand

Når bælggen er sort og tør, er frøene klar til at blive indsamlet.

KÆLLINGETAND

Flerårig plante, med gule blomster.

I Danmark findes tre arter af kællingetand – almindelig, smalbladet og sump-kællingetand. De tilhører alle ærteblomstfamilien. Kællingetand spiller en vigtig rolle i økosystemet ved at tiltrække bestøvere som bier og sommerfugle og flere insektlarver har kællingetand som værtsplante, som f.eks. alm. blåfugl og sekspletet køllesværmer.

Blomstring: juni- august

Frøhøst: August- september

Højde og voksested:

Almindelig kællingetand (*Lotus corniculatus*): Nedliggende til opstigende vækstform, typisk 10–40 cm høj. Danner ofte tætte bunddækker, især på tørre og solrige lokaliteter.

Smalbladet kællingetand (*Lotus tenuis*): Spinkel og nedliggende, typisk 10–30 cm høj. Den er almindelig, hvor der er saltpåvirket ved kysterne: på strandenge, i klitlavninger m.v. Den er efterhånden også ret almindelig langs veje i indlandet, hvor der er saltpåvirkning fra vejsalt.

Sump-kællingetand (*Lotus pedunculatus*): Opret og kraftigere vækst, typisk 30–80 cm høj. Forekommer i fugtige enge, grøfter og moser.

Biologi: Kællingetands blomster bestøves af insekter og frugterne spredes hovedsagelig med vinden og ved en fjedermekanisme, når den modne bælg ruller sig sammen.

Klem om bælggen eller åbn den med en negl, så bælggen åbner sig og frøene falder ud.

VILD GULEROD

Daucus carota, er en 2-årig plante, der får kniplingsfine hvide skærme. 1. år skyder en fin grøn roset, 2. år skyder den fyldige blomst op. Vild gulerod er hårdfør, klarer sig godt næsten overalt, og sår sig villigt, hvis den får lov.

Blomstring: Juli-august

Højde: 30-80 cm

Voksested: Almindelig havejord. Tør, kalkrig jord. Skovhaven. Veldrænet lerjord. Veldrænet jord. Sol.

Biologi: Blomsterne besøges af mange insekter, bl.a. svirrefluer og bier. Planten er værtsplante for sommerfuglelarver (svalehale). Frøene spises af fugle og insekter. Når blomstringen er afsluttet, lukker skærmen sig sammen og fungerer som et godt rede- og skjulested for flere insekter, bl.a. edderkopper.

Såtips: 2-årig og kræver kort kuldeperiode. Så i efteråret eller vinterhalvåret og få rosetplante sommeren efter. Blomstrer 2. år. Småplanter af vild gulerod tåler omplantning dårligt, og derfor bør man så på blivestedet. Frøene har dårlig holdbarhed, så gem dem ikke for længe.

Vild gulerod er en supernem plante at samle frø fra. Kurvene skal være brune og tørre.

Indsamlingen kan ske uden at fjerne kurven, men i stedet nøjes med at bøje planten ned og ryste frøene ud i en pose.

ALMINDELIG TORSKEMUND

Linaria vulgaris, er en lille flerårig, opret plante, der meget fint titter op imellem de andre stauder i haven.

Planten trives rigtig godt på tør, solåben, sandet jord, og er nem at så. Så nu og lad dem overvintrere som spirer, eller så i feb-marts indendørs. De vil blomstre næste sommer.

Almindelig torskemund er flerårig og vil blomstre i sensommeren, og langt ind i efteråret. Planten breder sig moderat.

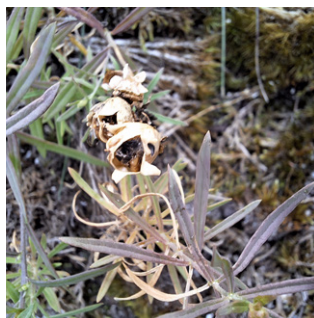
Blomstring: Juli-september

Højde: 20-50 cm

Voksested: Tør, kalkrig jord. Tør og sandet jord. Næringsfattige bede. Sol.

Biologi: Understøtter 56 forskellige arter, som lever på planten (ifølge PPE)

Såtips: Spirer efter 2-3 uger ved 20-30 grader.

Det er muligt at sanke frø fra planten, når knoppen har lukket sig sammen som et bæger og man kan se de sorte frø. Hvis der er frø i bægerne, kan man høre dem rasle. Man sanker frøene ved at ryste dem ud af bægeret/den afblomstrede knop. Frøene er sorte og flade.

MARK-RØDTOP

Odontites vèrnus, er en enårig urt. Det er en halvsnilyter, hvis rodsystem borer sig ind i naboplanter. Herfra optager den næring og vand. Takket være snyltemekanismen kan mark-rødtop vokse på ret næringsfattig, tør bund.

Mark-rødtop er en samleart, som dækker over 4 underarter. Underarterne adskiller sig især på blomstringstidspunkt, forgreningsmåde og bægerform.

Blomstringstid: Juni til september

Højde: 10-40 cm

Voksested: Strandenge, enge, græsland, dyrket jord, ruderaer, vejkanter.

Biologi: Blomsterne besøges af mange insekter, bl.a. sommerfugle, bier og svirrefluer. Understøtter 42 forskellige arter, som lever på planten (ifølge PPE).

Såtips: Kræver lang kuldebehandling, så frøene skal såes umiddelbart efter køb i efteråret. Krads en rille i græsset og strø frøene ud her og trød til. Frøene vil spire i foråret. Køb kun friske frø, da de ikke tåler opbevaring.

Frøene ligger i kapsler fordelt på hele stænglen. Man kan enten tage dem af enkeltvis eller ved at tage fat om stænglen og køre fingrene nedad og derved få flere kapsler med på én gang.

HUMLESNEGLEBÆLG

Medicago lupulina, er en enårig/toårig plante, der søges af mange insekter, fordi den indeholder både pollen og nektar. Man mener den har navn efter humle, pga. blomstens lighed med en humleblomst, og selve frøstanden/bælgen er snoet som en proptrækker, for at blive i druk-terminologien. Sød lille plante som bør være i alle haver.

Blomstring: Juni-september

Højde: 10-40 cm

Voksested: Almindelig havejord. Tør, kalkrig jord. Græsplæner, og ellers ikke sart med voksested, så længe der er veldrænet. Sol/halvskygge/skygge.

Biologi: Understøtter 77 forskellige arter, som lever på planten (ifølge PPE)

Frøene er sorte og tørre, når de er klar til at blive indsamlet og giver let slip på stænglen.

Frøene kan enten rystes direkte ned i en pose eller tages af med fingrene.

Sankeguide

Tekst: Ishøj Kommune og Amphi Consult

Fotos: Ishøj Kommune, Jonas Hansen og Amphi Consult

CENTER FOR BYUDVIKLING OG NATUR
ISHØJ KOMMUNE
STORE TORV 20
2635 ISHØJ
CBN@ISHOJ.DK
WWW.ISHOJ.DK